

Program hodowlany dla bydła rasy białogrzbietej

obowiązuje od 16 lipca 2019 r.

I. Cel programu hodowlanego:

Celem realizacji programu hodowlanego jest odtworzenie populacji bydła białogrzbiatego i ochrona istniejącej puli genów tej rasy przy zachowaniu możliwie dużej zmienności genetycznej, utrwalenie cech funkcjonalnych takich jak: długowieczność, dobra płodność i zdrowotność, a także doskonalenie cech użytkowych bydła białogrzbiatego zarówno w zakresie produkcji mleka jak i cech opasowych.

II. Szczegółowa charakterystyka rasy i wzorzec rasy

Bydło białogrzbiete było utrzymywane na wschodnich terenach Rzeczypospolitej Na przełomie XIX i XX wieku. Pod względem cech użytkowości mlecznej i mięsnej zajmowało pośrednie miejsce między bydłem polskim czerwonym i nizinym czarno-białym. Wśród rolników bydło to cieszyło się dobrą opinią jako wydajne i łatwe do utrzymywania. Po II Wojnie Światowej rasa ta nie była propagowana, w związku z czym jej pogłowie drastycznie spadało, a ostatnią osobą która zajmowała się tą rasą był prof. Pająk w latach 60-tych XX wieku. W późniejszym okresie bydło to nie było wyróżniane jako odrębna rasa i nie była dla niego prowadzona księga hodowlana, w konsekwencji czego zostało uznane za wymarłe. Pod koniec XX wieku spotykane były sporadycznie w rejonie nadbużańskim pojedyncze sztuki bydła fenotypowo podobnego do bydła białogrzbiatego, które były ostatnimi przedstawicielami tej rodzimej rasy bydła.

Do rasy białogrzbietej zalicza się bydło białogrzbiete pochodzenia krajowego utrzymywane głównie po wschodniej stronie Wisły. Jest to bydło w typie mięsno-mlecznym z dobrze zaznaczonym umięśnieniem, charakteryzujące się dużą wytrzymałością na złe warunki środowiskowe, odpornością na choroby, długowiecznością i dobrą płodnością. Mleko produkowane przez krowy tej rasy bydła charakteryzuje się wysoką zawartością białka, tłuszczu i suchej masy oraz bardzo dobrą przydatnością do przetwórstwa.

Wzorzec rasy białogrzbietej

- 1) wysokość w krzyżu: pierwiastki 127-133 cm, krowy dorosłej 134-138, buhaja dorosłego ok. 140 cm;

- 2) sylwetka: kształt ciała zbliżony do prostokąta, buhaje - żebra długie, szeroko rozstawione i dobrze wysklepione;
- 3) umięśnienie: wypukłe;
- 4) głowa i szyja: głowa ciężka, skrzyniasta, oczodoły o wysklepionym obramowaniu, szyja długa z wyraźnym podgardlem;
- 5) barki: dobrze umięśnione, dobrze przylegające łopatki, wyrostki grzbietowe kręgosłupa lekko wystające ponad łopatki;
- 6) klatka piersiowa: dobrze wysklepiona, nieco szersza w części tylnej, żebra szeroko rozstawione, kości żeber zaokrąglone długie, połączone łagodnie z łopatkami;
- 7) brzuch: głęboki i pojemny;
- 8) grzbiet: szeroki i prosty, prosta i szeroka partia lędźwiowa, umięśnienie dobrze zaznaczone;
- 9) zad: lekko nachylony, długi, szeroki, dobrze umięśniony, profile mięśni zwłaszcza udowych wypukłe, prosta nasada ogona;
- 10) nogi: kończyny krótkie, silne i prawidłowo ustawione, o silnej kości i wyrazistych stawach, prawidłowy kąt stawu skokowego i pięcynowego, wysoka piętka racycy, racica lekko rozwartą;
- 11) wymię: pojemne, zawieszenie tylne wysokie i szerokie, zawieszenie przednie wyraźnie wysunięte do przodu, dobrze połączone z powłokami brzuszными, o cienkiej skórze, delikatnie owłosionej z wyraźnie zaznaczonymi żyłami mlecznymi, równomiernie rozwiniętymi ćwiartkami, strzyki centralnie rozmieszczone na ćwiartkach, pionowo ustawione, cylindryczne; wymię czyste bez dodatkowych strzyków i przystrzyków;
- 12) wygląd ogólny: harmonijna, proporcjonalna budowa, u krów o nieco lepiej zaznaczonych cechach mlecznych, lecz równocześnie o dobrym umięśnieniu, u buhajów wykazująca cechy męskie, wigor, siłę; skóra średniej grubości, pokryta błyszczącą, jedwabista sierścią, umięśnienie wypukłe, profile mięśni dobrze zaznaczone, drugorzędne cechy płciowe wyraźnie zaznaczone;
- 13) umaszczenie: niejednolite, czarne, rzadziej czerwone, z białym pasem na grzbiecie, wąskim na kłębie i rozszerzającym się ku zadowi, brzeg barwnego obrzeżenia nieregularny "poszarpany", brzuch i wewnętrzna strona nóg często łaciate lub mocno nakrapiane; na głowie przynajmniej czoło o umaszczeniu białym i koniecznie ciemna słuzawica. Niedopuszczalne umaszczenie jednolite całej głowy (biała, czarna lub czerwona);

14) dopuszczalne są drobne odstępstwa od wzorca rasowego (przerwany biały pas, brak pełnego pigmentowania śluzawicy), które będą odnotowywane w wewnętrznym rejestrze bydła białogrzbiatego „RB”, prowadzonym przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie. Jeżeli to odstępstwo od wzorca rasowego zostanie stwierdzone w kolejnych pokoleniach, to osobniki z taką wadą umaszczenia nie będą mogły zostać uznane za odpowiadające wzorcowi rasowemu, a tym samym będą jedynie mogły zostać wpisane do specjalnej klasy w księdze hodowlanej bydła białogrzbiatego prowadzonej dla zwierząt spełniających wymagania rodowodowe, ale nie spełniających wymagań dotyczących zgodności ze wzorcem rasy określonym dla bydła białogrzbiatego. Zwierzęta z tej klasy nie będą rekomendowane do dalszej hodowli.

III. Obszar geograficzny na którym realizowany będzie program hodowlany

Program hodowlany odtworzenia bydła rasy białogrzbiatej realizowany będzie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej

IV. Sposób identyfikacji i sposób ewidencji rodowodów zwierząt hodowlanych czystorasowych

Bydło rasy białogrzbiatej jest oznakowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawą o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt. Identyfikacja zwierząt polega na porównaniu numeru identyfikacyjnego znajdującego się na kolczyku z numerem odnotowanym w dokumentacji hodowlanej. Zgodność umaszczenia z wzorcem rasy określa zootechnik oceny wartości użytkowej Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka (zwaną dalej PFHBiPM) w chwili zakładania dokumentacji hodowlanej w stadzie poddawanych ocenie wartości użytkowej lub specjalista ds. prowadzenia ksiąg hodowlanych bydła rasy białogrzbiatej Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie. Dla zwierzęcia posiadającego pochodzenie, rasę określa się na podstawie rasy rodziców i koduje za pomocą kodów literowych określonych w słowniku ras przez organizacje międzynarodowe ICAR i INTERBULL oraz Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Dla bydła rasy białogrzbiatej stosuje się kod BG. W przypadku zwierząt nieposiadających udokumentowanego pochodzenia, rasę zwierzęcia określa się na podstawie jego umaszczenia oraz typu i budowy i zapisuje za pomocą kodów literowych w prowadzonej dokumentacji hodowlanej.

Informacje o pochodzeniu zwierząt czystorasowych rasy białogrzbiatej rejestrowane są w systemie teleinformatycznym SYMLEK prowadzonym przez PFHBiPM na potrzeby

oceny wartości użytkowej. Urodzenie zwierzęcia rejestrowane jest przez zootechnika oceny podczas przeprowadzanego próbnego udoju, który wpisuje datę wycielenia matki zwierzęcia na obowiązującym dokumencie. Pochodzenie zwierzęcia po ojcu wskazanym przez hodowcę weryfikowane jest na podstawie informacji o pokryciach jego matki zgromadzonych w systemie SYMLEK.

Pochodzenie zwierząt zapisane w dokumentacji hodowlanej jest weryfikowane poprzez procedurę potwierdzania pochodzenia, a także po ojcu, matce lub parze rodziców poprzez losowy wybór zwierząt, od których pobierany jest materiał biologiczny i przeprowadzane są badania markerów DNA lub badania grup krwi.

Rodowód czystorasowych buhajów przeznaczonych do sztucznego unasiennienia i krycia naturalnego musi być uwiarygodniony poprzez potwierdzenie jego pochodzenia badaniem markerów DNA lub badaniem grup krwi.

W przypadku gdy zwierzęta czystorasowe rasy białogrzbieter są wykorzystywane do pozyskiwania komórek jajowych i zarodków, ich pochodzenie powinno być weryfikowane badaniem markerów DNA lub badaniem grup krwi.

V. Cele programu hodowlanego odtworzenia rasy białogrzbieter:

Celem programu hodowlanego jest odtworzenie populacji bydła białogrzbietero i uzyskanie w roku 2030 populacji liczącej minimum 1200 samic wpisanych do księgi hodowlanej. Zakłada się również, że w wyniku realizacji programu hodowlanego nastąpi ustabilizowanie cech fenotypowych (zgodnie z wzorcem rasy dla bydła białogrzbietero), zachowanie istniejącej oryginalnej puli genów przy zapewnieniu możliwie dużej zmienności genetycznej populacji, a także utrwalenie korzystnych cech funkcjonalnych bydła, charakterystycznych dla tej rasy, takich jak: długowieczność, płodność i zdrowotność. Istotne jest również utrzymanie, a następnie poprawa, produktywności bydła białogrzbietero na poziomie akceptowalnym przez hodowców. Ponieważ część populacji bydła białogrzbietero nie będzie dojona, a bydło użytkowane będzie w kierunku produkcji mięsa, istotne będzie zachowanie (a w przyszłości również poprawa) jego dobrych cech opasowych i rzeźnych, a także utrzymanie dobrej płodności samic, zdrowotności cieląt, długowieczności oraz charakterystycznej dla tej rodzimej rasy odporności na trudne warunki środowiskowe.

Od drugiej połowy XX wieku bydło białogrzbietero nie było wyróżniane jako odrębna rasa i nie była dla niego prowadzona księga hodowlana, w konsekwencji czego zostało one uznane za rasę wymarłą. Pod koniec XX wieku spotykane były sporadycznie w rejonie

nadbużańskim jedynie pojedyncze sztuki bydła fenotypowo podobnego do bydła białogrzbiatego, które były ostatnimi przedstawicielami tej rodzimej rasy bydła.

Na podstawie oceny fenotypowej, pomiarów zootechnicznych oraz badań genetycznych zidentyfikowano około 100 sztuk takiego bydła. Dało to podstawę do opracowania, przez prof. Zygmunta Litwińczuka w roku 2002 pierwszego programu hodowlanego, którego celem było odtworzenie bydła rasy białogrzbiatej. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie decyzją Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 16/2003 wydaną w dniu 20 stycznia 2003 r. uzyskał zgodę na otwarcie i prowadzenie rejestru dla bydła białogrzbiatego, w którym zarejestrowane były informacje o pierwszych zwierzętach fenotypowo odpowiadających wzorcowi rasowemu dawnego bydła białogrzbiatego. Zidentyfikowane zwierzęta utrzymywane były na terenie wschodniej Polski głównie w drobnych gospodarstwach indywidualnych, w których nie była prowadzona ocena wartości użytkowej. W 2003 roku do Rejestru Bydła Białogrzbiatego wpisanych było 25 krów i 3 buhaje. Wszystkie zwierzęta wpisane do rejestru w tym okresie nie posiadały znanego pochodzenia, a podstawowymi kryteriami ich rejestracji była zgodność z wzorcem rasowym oraz badania genetyczne, które potwierdziły ich odrębność genetyczną. Na podstawie decyzji Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi nr 210/2003 wydanej w dniu 31 lipca 2003 r. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie otworzył i rozpoczął prowadzenie książki hodowlanej dla krów rasy białogrzbiatej, do której wpisywane były krowy charakteryzujące się umaszczeniem i budową typową dla bydła białogrzbiatego i potwierdzoną badaniami odrębnością genetyczną oraz cieliczki pochodzące po matkach wpisanych do książki prowadzonej dla krów rasy białogrzbiatej i ojczach wpisanych do rejestru dla bydła białogrzbiatego. Były to pierwsze zwierzęta o znanym pochodzeniu zarejestrowane w książce hodowlanej. Od początku realizowania programu odtworzenia bydła białogrzbiatego liczba zwierząt wpisanych do książki hodowlanej stale się zwiększa (Tabela 1).

Tabela 1. Stan krów białogrzbiatych w księgach hodowlanych

Rok	Liczba krów wpisanych do książki	Rok	Liczba krów wpisanych do książki
2003	5	2011	312
2004	40	2012	339
2005	68	2013	384
2006	93	2014	410
2007	146	2015	467

2008	183	2016	506
2009	245	2017	567
2010	290	2018	629

Jednak z uwagi na fakt, że po prawie 15 latach realizacji programu odtworzenia rasy populacja krów rasy białogrzbieter hodowlanej wpisanych do księgi hodowlanej wynosi jedynie 629 krów, to do księgi tej rasy w dalszym ciągu wpisywane są zwierzęta bez znanego pochodzenia, odpowiadające wzorcowi rasowemu bydła białogrzbietero oraz posiadające pozytywny wynik badania genetycznego potwierdzającego ich przynależność do tej rasy. Z każdym rokiem realizacji programu odtworzenia rasy liczba zwierząt nieposiadających udokumentowanego pochodzenia po swoich przodkach wpisanych do księgi jest mniejsza, ale nadal stanowią one kilkanaście procent populacji wpisanej do księgi hodowlanej. Ponieważ populacja bydła białogrzbietero składa się ze zwierząt odpowiadających fenotypowo wzorcowi rasy to z kojarzeń takich zwierząt nadal rodzi się pewna liczba cieląt o „niewłaściwym umaszczeniu” tj. niezgodnym z wzorcem rasy określonym dla bydła białogrzbietero. Zwierzęta te pomimo pochodzenia po rodzicach wpisanych do księgi hodowlanej prowadzonej dla rasy białogrzbietero nie odpowiadają wzorcowi rasy i są rejestrowane w specjalnie wyodrębnionej klasie w księdze przeznaczonej dla zwierząt spełniających wymagania rodowodowe, ale nieodpowiadających wzorcowi określonemu dla bydła białogrzbietero. Do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietero wpisywane są również krowy, które z powodu nie prowadzenia w przeszłości księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietero, zostały wpisane do ksiąg hodowlanych prowadzonych dla innych ras: polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej, polskiej czarno-białej lub polskiej czerwono-białej. Z chwilą rozpoczęcia prowadzenia księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietero krowy, które posiadały umaszczenie zgodne z wzorcem dla rasy białogrzbietero oraz stwierdzoną odrębność genetyczną, zostały przeniesione do księgi hodowlanej prowadzonej dla krów rasy białogrzbietero, a fakt wcześniejszego wpisania tych zwierząt do innych ksiąg hodowlanych potwierdza dokumentacja hodowlana prowadzona na potrzeby księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietero (informacja o wpisie przodków zwierzęcia do innych ksiąg hodowlanych).

Buhaje i krowy uznane za założycieli rasy

Pierwszymi buhajami białogrzbietyimi uznanymi za odpowiadające wzorcowi rasowemu, które zostały zarejestrowane w księdze hodowlanej i które były dawcami nasienia powszechnie używanymi do kojarzeń z krowami rasy białogrzbietero były buhaje: Jakon, Stefan i Laskar. Do 31 grudnia 2017 r. w księdze hodowlanej zarejestrowanych zostało 46

buhajów, z których 14 nie posiadało znanego pochodzenia. Spośród nich za założycieli rasy, którzy pozostawili po sobie liczne potomstwo uznać należy dwanaście buhajów (Chalem, Jakon, Stefan, Laskar, Jak, Gryf, Rybak, Zając, Włodek, Głazej, Piast, Głaz). Kolejne dwa buhaje tj. Kuźma i Sapek, z racji pozostawienia bardzo nielicznego potomstwa, nie miały tak znaczącego wpływu na odtwarzaną populację. Od 12 głównych założycieli, którzy zostali uznani za zwierzęta czystorasowe i wpisani do sekcji głównej księgi hodowlanej na podstawie odstępstwa, o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012, utworzone zostały linie ojcowskie. Buhaje uznane za założycieli rasy zostały wyróżnione poprzez dodanie w ich nazwie po imieniu buhaja litery „O”. Konsekwencją skorzystania z możliwości wpisania buhajów uznanych za założycieli rasy do sekcji głównej księgi hodowlanej jest dokonanie korekty informacji o wszystkich zwierzętach wpisanych do księgi hodowlanej, w tym również potomków buhajów uznanych za założycieli rasy, z których 9 posiada już znane pochodzenie po rodzicach i dziadkach (Wodnik, Jorgus, Wronek, Malarz, Jukon, Makler, Gekon, Jork, Gilbert) i wpisanie ich do sekcji głównej księgi hodowlanej.

W celu zachowania dużej zmienności i różnorodności genetycznej w selekcji buhajów białogrzbietych przyjęto zasadę zastąpienia, tzn. po każdym buhaju zakwalifikowanym do wykorzystania w rozrodzie do księgi hodowlanej, a więc również do wykorzystania w dalszej hodowli, wpisywany jest z reguły tylko jeden jego syn. Pozwala to na prowadzenie ostrej selekcji urodzonych synów i przeznaczenie do dalszego rozrodu jedynie zwierząt, które najbardziej odpowiadają przyjętemu wzorcowi rasy i gwarantują przekazanie na potomstwo cech, które pozwolą najlepiej zrealizować założony cel hodowlany.

Ze względu na ograniczoną liczebność populacji zwierząt odpowiadających wzorcowi rasy określonego dla bydła białogrzbiatego, oprócz buhajów uznanych za założycieli rasy niezbędnych do realizacji programu hodowlanego odtworzenia rasy białogrzbiętej, za założycielki rasy mogą zostać uznane również krowy o pożądanym cechach budowy charakterystycznych dla bydła tej rasy, które w ocenie prowadzącego księgę hodowlaną są niezbędne do realizacji programu hodowlanego. Krowy uznane za założycielki rasy, na zasadzie odstępstwa o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012, będą mogły zostać uznane za zwierzęta czystorasowe i wpisane do części głównej księgi hodowlanej dla bydła rasy białogrzbiętej. Krowy te zostaną wyróżnione poprzez dodanie w ich nazwie po imieniu litery „M”.

Z uwagi na fakt, że rasa białogrzbieta jest rasą odtwarzaną, małowielką i została uznana przez Instytut Zootechniki-PIB w Krakowie za rasę zagrożoną, na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 21 ust. 7 rozporządzenia 2017/1012, do unasienniania krów i jałowic

rasy białogrzbieter przeznaczonych do dalszej hodowli, wykorzystywane będzie nasienie buhajów rasy białogrzbieter, które zostały uznane przez prowadzącego księgę hodowlaną za niezbędne do realizacji programu hodowlanego i które nie zostały poddane ocenie genetycznej. Nasienie od buhajów rasy białogrzbieter pobierane jest i przechowywane w centrach pozyskiwania lub centrach przechowywania nasienia zatwierdzonych do celów wewnątrzunijnego handlu nasieniem zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt. Od każdego buhaja zakwalifikowanego do wykorzystania w sztucznym unasiennianiu krów rasy białogrzbieter pobieranych jest około 500 – 1000 porcji nasienia, które jest wykorzystywane przede wszystkim do unasienniania krów uczestniczących w realizacji programu hodowlanego. Buhaje rasy białogrzbieter, które zostały wyznaczone do kojarzeń z krowami uczestniczącymi w realizacji programu hodowlanego są używane w całej populacji bez względu na kierunek w jakim użytkowane są krowy. Dopuszcza się również stosowanie krycia naturalnego jałówek i krów buhajami wpisanymi do sekcji głównej księgi hodowlanej rasy białogrzbieter pod warunkiem, że ich pochodzenie zostało potwierdzone wynikiem badania markerów DNA lub grup krwi.

Podstawą selekcji krów i buhajów uczestniczących w realizacji programu hodowlanego jest stabilizacja fenotypowa, czyli wybór zwierząt na rodziców przyszłego pokolenia zgodnych z wzorcem rasowym bydła białogrzbietero oraz analiza ich rodowodów pod kątem oceny stopnia spokrewnienia zwierząt oraz ich użytkowości. Na podstawie tych informacji wybierane są krowy przeznaczone na matki następnego pokolenia buhajów oraz krowy przeznaczone do dalszej hodowli.

Przy podejmowaniu decyzji o kojarzeniach indywidualnych bierze się pod uwagę:

- spokrewnienie kojarzonych zwierząt – zaleca się aby krowy i buhaje kojarzone indywidualnie nie miały wspólnych przodków w pokoleniu rodziców i dziadków;
- w miarę możliwości zaleca się wykorzystywanie nasienia buhajów ze wszystkich zachowanych linii genetycznych ojców założycieli, po to żeby w kolejnych pokoleniach zachować pełną pulę oryginalnych genów rasy białogrzbieter.

Przy doborze zwierząt do kojarzeń wykorzystywane będą również informacje w zakresie:

- 1) cech typu i budowy, w tym w szczególności takich cech jak: kaliber i pojemność, typ i budowa, nogi i racice, a także wymię i umięśnienie;
- 2) wyników oceny wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka oraz, w przypadku krów użytkowanych w kierunku produkcji mięsa – wyników oceny wartości użytkowej w zakresie cech opasowych i rzeźnych.

Krowy przeznaczone na matki następnego pokolenia buhajów wybierane są na podstawie prezentowanego typu użytkowego i zgodności ze wzorcem rasowym. Z uwagi na potrzebę poprawy wydajności krów rasy białogrzbieter, która w 2017 roku wynosiła 4 253 kg mleka, 172 kg tłuszczu, 140 kg białka, o zawartości 4,05% tłuszczu i 3,29% białka, podejmując decyzję o wyborze krów na matki następnego pokolenia buhajów bierze się również pod uwagę ich wydajność mleczną z uwzględnieniem zawartość białka i tłuszczu w mleku.

Ponieważ rasa białogrzbieta jest rasą rodzimą, która od wieków występowała na terytorium Polski to od samego początku realizacji programu jej odtworzenia została objęta programem ochrony zasobów genetycznych, a realizowany dla tej księgi hodowlanej program hodowlany odtworzenia rasy jest równocześnie programem ochrony jej zasobów genetycznych. Z uwagi na dwukierunkowy typ użytkowy (mięsno – mleczny) była białogrzbieta oraz duże różnice w wydajności mleka krów białogrzbietych część populacji krów może być użytkowana jako krowy mamki do produkcji żywca w stadach o mięsny kierunku użytkowania.

VI. Informacje o decyzjach podjętych na podstawie rozporządzenia oraz dopuszczalnych odstępstwach.

1. Dopuszcza się możliwość wydawania świadectw zootechnicznych dla wprowadzanego do handlu materiału biologicznego pochodzącego od czystorasowych zwierząt rasy białogrzbieter przez centra pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub zespoły pozyskiwania lub produkcji zarodków, zatwierdzone do celów wewnątrzunijnego handlu zgodnie z prawem Unii Europejskiej dotyczącym zdrowia zwierząt, z zastrzeżeniem spełnienia warunków, o których mowa w art. 31 ust. 1 rozporządzenia 2016/1012. Świadectwa zootechniczne dla nasienia, zarodków czy komórek jajowych mogą być wystawiane przez zatwierdzone centra pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub zespoły pozyskiwania lub produkcji zarodków, na podstawie aktualnych informacji o dawcach materiału biologicznego zawartych w świadectwach zootechnicznych wystawionych przez UP w Lublinie. Lista centrów pozyskiwania lub przechowywania nasienia, które będą mogły wydawać świadectwa zootechniczne dla materiału biologicznego została określona w załączniku nr 1 do programu hodowlanego.
2. Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 21 ust. 7 rozporządzenia 2018/1012, do sztucznego unasienniania krów rasy białogrzbieter może być wykorzystywane nasienie buhajów rasy białogrzbieter uznanych przez prowadzącego księgę hodowlaną za

niezbędne do realizacji programu hodowlanego dla rasy białogrzbieter, które nie zostały poddane ocenie genetycznej.

3. Na potrzeby realizacji programu hodowlanego dla rasy białogrzbieter Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka, ul. Żurawia 22, 00-515 Warszawa, prowadzi system teleinformatyczny SYMLEK, w którym gromadzone są wszystkie informacje o pochodzeniu zwierząt rasy białogrzbieter i uzyskanych wynikach ich oceny, sprawuje nadzór nad bazą danych zgromadzoną w tym systemie i zapewnia stały jej rozwój. Techniczną obsługą informatyczną systemu zajmuje się ZETO SOFTWARE Sp. z o.o. w Olsztynie. Z upoważnienia Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie PFHBiPM:
 - 1) prowadzi ocenę wartości użytkowej bydła białogrzbietero zgodnie z opracowaną przez nią metodyką prowadzenia oceny wartości użytkowej bydła typu użytkowego mięsno-mlecznego w zakresie cech produkcji mleka i cech produkcji mięsa;
 - 2) gromadzi w systemie teleinformatycznym SYMLEK dane z oceny wartości użytkowej bydła białogrzbietero i odpowiada za ich poprawność i wiarygodność;
 - 3) przeprowadza obliczenia, generuje, dostarcza hodowcom bydła białogrzbietero wyniki oceny wartości użytkowej oraz publikuje je i udostępnia w wersji on-line;
 - 4) gromadzi w systemie teleinformatycznym SYMLEK informacje o pochodzeniu zwierząt wpisanych do księgi hodowlanej prowadzonej dla bydła rasy białogrzbietero zgodnie z zakresem określonym w programie hodowlanym dla rasy białogrzbietero;
 - 5) umożliwia generowanie i wydruk świadectw zootechnicznych dla zwierząt czystorasowych oraz zaświadczeń potwierdzających ich pochodzenie dla pozostałych zwierząt rasy białogrzbietero na podstawie informacji zawartych w systemie teleinformatycznym SYMLEK, z zastrzeżeniem, że za wiarygodność i prawidłowość danych dotyczących pochodzenia zwierząt odpowiada Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie prowadzący księgę hodowlaną dla bydła rasy białogrzbietero.
4. Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w załączniku II Część 1 Rozdział III pkt 2 rozporządzenia 2016/1012, w okresie realizacji programu odtwarzania i zachowania bydła rasy białogrzbieter, w zakresie koniecznym do realizacji zatwierdzonego programu hodowlanego, do sekcji głównej księgi krów i sekcji głównej księgi buhajów wpisywane będą zwierzęta rasy białogrzbietero pochodzące po rodzicach i dziadkach wpisanych do sekcji głównej lub sekcji dodatkowej księgi hodowlanej dla bydła rasy białogrzbietero, które zostały uznane przez UP w Lublinie za niezbędne do zapewnienia prawidłowego rozrodu w populacji bydła białogrzbietero, i których pochodzenie zostało potwierdzone badaniem markerów DNA lub badaniem grup krwi.

5. Na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012, w okresie realizacji programu odtworzenia i zachowania rasy białogrzbieter, do sekcji głównej księgi krów i sekcji głównej księgi buhajów będą wpisywane zwierzęta rasy białogrzbieter, które zostały uznane przez prowadzącego księgę hodowlaną za posiadające cechy odtwarzanej rasy i niezbędne do realizacji programu hodowlanego.
6. Na potrzeby weryfikacji pochodzenia zwierząt wpisywanych do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbieter Instytut Zootechniki-PIB w Krakowie, ul. Krakowska 1, 32-083 Balice, wykonuje analizy polimorfizmu mikrosatelitarnego DNA.

VII. System generowania, rejestrowania, przekazywania i wykorzystywania wyników oceny wartości użytkowej.

Ocena wartości użytkowej bydła rasy białogrzbieter prowadzona jest zgodnie z zasadami określonymi w załączniku III do rozporządzenia 2016/1012 oraz wytycznymi ICAR, przez Polską Federację Hodowców Bydła i Producentów Mleka.

Oceni wartości użytkowej podlegają samice rasy białogrzbieter, które rozpoczęły pierwszą laktację lub pierwszą znaną laktację. Dane pochodzące z oceny wartości użytkowej zwierząt gromadzone są w systemie teleinformatycznym SYMLEK prowadzonym przez PFHBiPM na potrzeby oceny wartości użytkowej.

Ocena wartości użytkowej bydła rasy białogrzbieter może być prowadzona w zakresie cech produkcji mleka oraz cech produkcji mięsa na zlecenie hodowcy i na podstawie umowy zawartej pomiędzy PFHBiPM, a hodowcą (właścicielem, posiadaczem zwierząt).

Szczegółowa metodyka prowadzenia oceny wartości użytkowej bydła typu użytkowego mięsno-mlecznego w zakresie cech produkcji mleka oraz cech produkcji mięsa została udostępniona na stronie internetowej PFHBiPM w zakładce Ocena.

Oceną wartości użytkowej bydła w zakresie cech produkcji mleka i mięsa obejmuje się wszystkie zwierzęta o mlecznym lub mięsnym kierunku użytkowania utrzymywane w stadzie, stosując dla wszystkich ocenianych zwierząt taką samą metodę oceny. W przypadku stad z robotem udojowym, o wyborze metody oceny decyduje stosowany system doju.

Oceną obejmuje się zwierzęta oznakowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt i zidentyfikowane przez porównanie numeru identyfikacyjnego na kolczyku z numerem odnotowanym w dokumentach hodowlanych i w paszporcie.

Ocena wartości użytkowej bydła rasy białogrzbietej w zakresie cech produkcji mleka obejmuje:

- 1) ocenę użytkowości mlecznej określaną na podstawie próbných udojów;
- 2) ocenę użytkowości rozplodowej;
- 3) ocenę typu i budowy;
- 4) ocenę cech funkcjonalnych.

Próbný udój polega na ustaleniu (zmierzeniu) i zarejestrowaniu ilości udojonego mleka indywidualnie od każdej krowy oraz pobraniu, indywidualnie od każdego zwierzęcia, reprezentatywnej próbki mleka.

Stosowane przez PFHBiPM metody oceny wartości użytkowej bydła mlecznego są zgodne z wytycznymi ICAR i odpowiadają zapotrzebowaniu polskich hodowców.

Metody oceny

Ocena wartości użytkowej bydła białogrzbietej w zakresie cech produkcji mleka prowadzona jest przez PFHBiPM metodą A – gdzie osobą odpowiedzialną za przeprowadzenie próbnego doju i zgromadzenie wszystkich niezbędnych informacji jest przeszkolony i uprawniony pracownik organizacji prowadzącej ocenę wartości użytkowej.

W zależności od częstotliwości i zakresu gromadzonych i rejestrowanych danych rozróżniamy następujące rodzaje oceny:

- **A4** – metoda referencyjna – próbne udoje przeprowadzane są co 4 tygodnie., kg mleka rejestrowane ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próbnego doju, pobierana jest jedna łączna próbka mleka dla każdej dojonej krowy w równej ilości ze wszystkich dojów przeprowadzonych w dobie próby.
- **A8** – próbne udoje przeprowadzane są co 8 tygodni, kg mleka rejestrowane na wszystkich dojach w dobie próbnego doju, jedna łączna próbka mleka dla każdej dojonej krowy pobierana jest w równej ilości ze wszystkich dojów w dobie próby.
- **AT4** - próbne udoje przeprowadzane są co 4 tygodnie, kg mleka rejestrowane są tylko na jednym z dojów przeprowadzanych w dobie próbnego udoju, naprzemiennie w jednym miesiącu rano, a w kolejnym wieczorem i w trakcie doju pobierana jest jedna próbka mleka dla każdej dojonej krowy. Rejestrowane jest również czas rozpoczęcia bieżącego doju oraz doju bezpośrednio go poprzedzającego.
- **AZ** – w stadach z systemem automatycznego pomiaru i rejestracji kg udojonego mleka, które posiadają akredytację ICAR oraz są regularnie sprawdzane i kalibrowane może być stosowana metoda AZ polegającą na rejestracji bezpośrednio z systemu hali

udojowej wydajności krów z całej doby, natomiast dla potrzeby określenia składu mleka pobierana jest próbna z jednego doju – naprzemiennie raz rano, na kolejnym próbnym doju wieczorem. Godzina i minuta doju bieżącego i poprzedniego pobierana jest dla każdej krowy indywidualnie z systemu hali udojowej. Metoda ta oferowana jest hodowcom co 4 tygodnie lub co 8 tygodni.

- **AR** – metoda oferowana tylko hodowcom posiadającym stada wyposażone w roboty udojowe. Dane o ilości udojonego mleka pobierane są z systemu robota z minimum 48 godzin poprzedzających dój na którym pobrana jest próbka mleka dla każdej krowy indywidualnie. Skład mleka określany jest na podstawie analizy jednej próbki z 1 doju w dobie próby. Metoda AR dostępna jest w 2 wersjach co 4 tygodnie lub co 8 tygodni.

Pełen zakres danych rejestrowanych na próbnym doju zawiera również rejestrację przez zootechnika oceny wszelkich zdarzeń powiązanych z laktacją dojonych krów oraz ich przemieszczeniami, jak również rejestrację cech związanych z użytkowością rozplodową – zgodnie ze szczegółowym opisem w metodyce oceny wartości użytkowej.

Dane dotyczące próbnych dojów w znacznej większości rejestrowane są w Systemie Rejestracji Udojów obsługiwanych przez zootechników oceny skąd dane transmitowane są do jednostki przetwarzania danych systemu SYMLEK. Innym kanałem są formularze papierowe wypełniane przez zootechników, z których dane wprowadzane są przez upoważnionych operatorów do systemu SYMLEK. W przypadkach współpracy z oborami wyposażonymi w skomputeryzowane i kalibrowane systemy rejestracji udojów, dane transmitowane są z nich do jednostki przetwarzania SYMLEK.

Analiza składu fizyko-chemicznego mleka wykonywana jest w laboratoriach należących do PFHBIPM i polega na określeniu zawartości suchej masy, zawartości tłuszczu, białka i laktozy oraz określeniu liczby komórek somatycznych i zawartości mocznika. Otrzymane wyniki analiz transmitowane są do systemu SYMLEK, gdzie łączone są z danymi o wydajności ocenianych krów.

Ocena cech funkcjonalnych takich jak: szybkość oddawania mleka, zachowanie się krów podczas doju, zdrowotność krów, łatwość porodów - jest oceną subiektywną krów prowadzoną na podstawie informacji przekazanych przez hodowcę zootechnikowi oceny podczas próbnego udoju. Do cech funkcjonalnych mierzalnych zaliczana jest również liczba komórek somatycznych oznaczana w każdej pobranej próbce mleka.

Ocena typu i budowy bydła rasy białogrzbiętej może być wykonana przez specjalistów Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie lub działu hodowli PFHBiPM jednokrotnie

w trakcie I laktacji w okresie od 15-300 dnia laktacji lub u krów w dalszych laktacjach w czasie trwania laktacji od 15 dnia po wycieleniu. Oceniane są cechy budowy takie jak:

- wysokość w krzyżu (cm)
- obwód klatki piersiowej (cm)
- głębokość tułowia;
- szerokość klatki piersiowej;
- ustawienie zadu;
- szerokość zadu;
- postawa nóg tylnych - widok z boku;
- kąt racicy;
- postawa nóg tylnych - widok z tyłu;
- zawieszenie przednie wymienia;
- zawieszenie tylne wymienia;
- więzadło środkowe wymienia;
- położenie wymienia;
- szerokość wymienia;
- ustawienie strzyków tylnych;
- ustawienie strzyków przednich;
- długość strzyków;
- grubość strzyków;
- umięśnienie przodu;
- umięśnienie zadu;
- lokomocja,

które określane są w skali liniowej od 1 do 9 punktów, przy czym wartości 1 i 9 określają zarazem ekstrema biologiczne. Cechy „wysokość w krzyżu” oraz „obwód klatki piersiowej” mierzone są odpowiednio laską zoometryczną oraz taśmą zoometryczną i wyrażane w centymetrach. Dodatkowo przeprowadzana jest również ocena ogólna typu i budowy zwierząt poprzez porównanie zwierząt z wzorcem rasy. Zakres punktacji oceny ogólnej jakie może otrzymać zwierzę mieści się w przedziale od 50 do 100 punktów. W zależności od numeru laktacji, w której prowadzona jest ocena typu i budowy, suma uzyskanych punktów oceny ogólnej może przyjmować różne wartości.

Ocena wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa

Ocena wartości użytkowej bydła rasy białogrzbieter w zakresie cech produkcji mięsa prowadzona jest metodą „C” gdzie:

- 1) do obowiązków pracownika PFHBiPM należy dokonywanie wszystkich zapisów w obowiązującej dokumentacji hodowlanej oraz określenie stopnia umięśnienia zwierzęcia;
- 2) do obowiązków hodowcy należy bieżąca rejestracja zdarzeń w stadzie oraz określanie masy ciała zwierzęcia w określonych metodyką terminach.

Minimalna częstotliwość wizyt pracownika PFHBiPM w stadzie bydła rasy białogrzbieter o mięsnym kierunku użytkowania - 2 razy w ciągu roku.

Oceną wartości użytkowej bydła rasy białogrzbieter w zakresie cech produkcji mięsa obejmuje się wszystkie zwierzęta utrzymywane w stadzie o mięsnym kierunku użytkowania.

Ocena wartości użytkowej bydła rasy białogrzbieter w zakresie cech produkcji mięsa obejmuje:

- 1) ocenę użytkowości rozplodowej;
- 2) ocenę stopnia umięśnienia;
- 3) ocenę tempa przyrostu masy ciała.

Ocena użytkowości rozplodowej bydła polega na ustaleniu dla każdej samicy w stadzie:

- 1) wieku pierwszego wycielenia;
- 2) okresów międzyciążowych;
- 3) okresów międzwycieleniowych;
- 4) rodzajów porodu;
- 5) żywotności urodzonego cielęcia.

Ocena użytkowości rozplodowej bydła rasy białogrzbieter w zakresie cech produkcji mięsa, w zakresie określonym w ust. 1 pkt 1-3 prowadzi się na podstawie następujących danych, ustalanych dla każdej samicy w stadzie:

- 1) daty urodzenia;
- 2) daty pokrycia lub daty sztucznego unasiennienia, lub czasu przebywania buhaja w stadzie, w przypadku krycia haremowego;
- 3) nazwy i numeru identyfikacyjnego buhaja użytego do krycia lub buhaja, którego nasienie zostało użyte do wykonania zabiegu sztucznego unasiennienia;
- 4) daty pozyskania i liczby uzyskanych komórek jajowych lub zarodków;
- 5) daty przeniesienia zarodka, danych o rodzicach genetycznych;
- 6) daty wycielenia lub poronienia;
- 7) liczby wycieleń od początku okresu rozplodowego;

- 8) numerów identyfikacyjnych urodzonych cieląt;
- 9) płci i liczby urodzonych cieląt;
- 10) daty ubycia i przyczyny ubycia.

Określenie rodzaju porodu polega na zakwalifikowaniu go do jednej z następujących kategorii:

- 1) samodzielny;
- 2) łatwy;
- 3) trudny przy użyciu znacznie większej siły niż normalnie;
- 4) ciężki (zabieg chirurgiczny, uszkodzenie krwi lub cielęcia, embriotomia);
- 5) poronienie;
- 6) cesarskie cięcie.

Określenie żywotności urodzonego cielęcia polega na zakwalifikowaniu go do jednej z następujących kategorii:

- 1) cielę żywe, normalne;
- 2) cielę martwe przy urodzeniu lub padło w ciągu 24 godzin;
- 3) cielę z wadami budowy lub potworkowate.

Ocena stopnia umięśnienia bydła rasy białogrzbieter objętego oceną w zakresie cech produkcji mięsa polega na niezależnym mierzeniu lub ocenianiu poszczególnych cech budowy zwierzęcia. Ocena ta dokonywana jest od 15 dnia po wycieleniu.

Stopień umięśnienia określany jest dla krów w oparciu o:

- 1) wizualną ocenę budowy łopatki;
- 2) szerokość umięśnienie grzbietu;
- 3) szerokość, długość, wysklepienie udźca.

W ocenie stopnia umięśnienia stosowana jest następująca skala:

- 1) bardzo dobre (90-100 pkt.);
- 2) dobre (80-89 pkt.);
- 3) dostateczne (70-79 pkt.);
- 4) słabe (60-69 pkt.);
- 5) bardzo słabe (50-59 pkt.).

Określenie tempa przyrostu masy ciała polega na:

- 1) ustaleniu masy zwierzęcia w następujących okresach jego życia:
 - a) od dnia urodzenia do 48 godz. po urodzeniu dla wszystkich ocenianych zwierząt,
 - b) w okresie od 165 do 255 dnia życia dla wszystkich objętych oceną zwierząt,
 - c) między 375 a 465 dniem życia - dla buhajów hodowlanych.

2) obliczeniu standaryzowanej masy ciała zwierzęcia na:

- a) 210 dzień życia - dla jałowic i buhajków,
- b) 420 dzień życia - dla buhajów hodowlanych.

Obliczenia standaryzowanej masy ciała zwierzęcia na określony dzień jego życia dokonuje się według wzoru:

$$MCS = [(MCB - MCU) / WW] \times WS + MCU$$

gdzie:

MCS - oznacza masę ciała standaryzowaną zwierzęcia określoną w kg,

MCB - oznacza rzeczywistą masę ciała zwierzęcia w dniu ważenia w kg,

MCU - oznacza rzeczywistą masę ciała zwierzęcia ustaloną do 48 godz. po urodzeniu w kg,

WW - oznacza wiek zwierzęcia w dniu ważenia, wyrażony w dniach,

WS - standaryzowany wiek zwierzęcia w dniach (210 lub 420).

3) Wyliczeniu średnich dobowych przyrostów masy ciała zwierzęcia w okresach:

- a) od dnia urodzenia do 210 dnia życia - dla buhajków i jałowic,
- b) od 210 do 420 dnia życia - dla buhajów hodowlanych.

Obliczenia średnich dobowych przyrostów masy ciała zwierzęcia dokonuje się według wzoru:

$$PDMC = (MCB - MCU) \times 1000 / (WW2 - WW1)$$

gdzie: PDMC - oznacza przyrost dobowy masy ciała zwierzęcia wyrażony w g (gramach),

MCB - oznacza rzeczywistą masę ciała końcową zwierzęcia w dniu ważenia wyrażoną w kg,

MCU - oznacza rzeczywistą masę ciała początkową zwierzęcia w dniu ważenia wyrażoną w kg,

WW2 - oznacza wiek końcowy zwierzęcia w dniu ważenia wyrażona w dniach,

WW1 - oznacza wiek początkowy zwierzęcia w dniu ważenia wyrażona w dniach.

Wyniki oceny wartości użytkowej bydła polskiego czerwonego w zakresie cech produkcji mięsa docelowo rejestrowane są w systemie teleinformatycznym i udostępniane są właścicielowi - posiadaczowi zwierząt, w postaci dokumentacji hodowlanej.

Wszelkiego rodzaju naliczenia i obliczenia wydajności na potrzeby oceny wartości użytkowej wykonywane są w centrum obliczeniowym ZETO Software Sp. z o.o.

Polska Federacja Hodowców Bydła i Producentów Mleka prowadząca w imieniu Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie ocenę wartości użytkowej bydła rasy biało-żółtej jest odpowiedzialna za gromadzenie, przetwarzanie i publikowanie danych z oceny wartości użytkowej, informowanie hodowców o zakresie i metodyce prowadzonej oceny wartości

użytkowej, w tym również o zmianach jakie będą wprowadzane do stosowanej metodyki oceny, dostarczanie hodowcom bydła białogrzbiętej wyników użytkowości każdej krowy poddawanej ocenie, generowanie wydruków z systemu SYMLEK oraz publikowanie co roku zbiorczych wyników oceny krów objętych oceną wartości użytkowej, w których wyszczególnione są przeciętne wyniki użytkowości krów rasy białogrzbiętej.

VIII. System wykorzystywany do przeprowadzania oceny genetycznej

Ze względu na zbyt małą liczebność populacji bydła rasy białogrzbiętej, która jest odtwarzaną rasą zagrożoną wyginięciem nie jest prowadzona ocena genetyczna. W przyszłości planowane jest wprowadzenie oceny genetycznej bydła rasy białogrzbiętej opartej na analizie genomu.

IX. Struktura księgi hodowlanej dla rasy białogrzbiętej i zasady wpisu do księgi hodowlanej.

Księgi hodowlane dla krów i buhajów hodowlanych rasy białogrzbiętej prowadzone są w formie elektronicznej na podstawie informacji źródłowych stwierdzających pochodzenie zwierząt oraz ich wartość użytkową zawartych w systemie teleinformatycznym SYMLEK prowadzonym przez PFHBiPM.

Zakres informacji o zwierzętach wpisanych do księgi hodowlanej bydła rasy białogrzbiętej obejmuje:

- 1) numer identyfikacyjny zwierzęcia, nadany na podstawie przepisów o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 2) datę urodzenia zwierzęcia;
- 3) rasę i płeć zwierzęcia;
- 4) nazwę zwierzęcia, jeżeli została nadana, a w przypadku zwierzęcia urodzonego w wyniku przeniesienia zarodka (embriotransferu), również oznaczenie „ET” z tym, że dodatkowo:
 - a) w przypadku buhajów uznanych za założycieli rasy po nazwie buhaja dodawana będzie litera „O”;
 - b) w przypadku krów uznanych za założycielki rasy po nazwie krowy dodawana będzie litera „M”;
- 5) datę dokonania wpisu w księdze oraz jej symbol oznaczający sekcję i klasę księgi:

- a) w przypadku zwierząt wpisanych do klasy mlecznej, zostanie zarejestrowany symbol „W” lub „G”,
- b) w przypadku zwierząt wpisanych do klasy mięsnej zostanie zarejestrowany symbol „Wm” lub „Gm”;
- 6) hodowcę/właściciela lub nazwę podmiotu, numer siedziby stada i adres oraz oznaczenie formy prawnej wykonywanej działalności, a w przypadku osoby fizycznej - jej imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania i adres,
- 7) informacje dotyczące pochodzenia zwierzęcia, w tym nazwy i numery identyfikacyjne przodków zwierzęcia oraz ich numery w księdze hodowlanej lub rejestrze, jeżeli różnią się od ich numerów identyfikacyjnych;
- 8) wynik badania markerów DNA lub badania grup krwi, jeżeli badanie to zostało przeprowadzone, a w przypadku zwierząt urodzonych w stacjach ET w wyniku przeniesienia zarodka, również wyniki badania markerów DNA lub badania grup krwi rodziców biologicznych zwierzęcia;
- 9) wynik badania na nosicielstwo wad genetycznych, jeżeli badanie to zostało przeprowadzone;
- 10) wyniki oceny wartości użytkowej.

Struktura księgi

Dla bydła rasy białogrzbietej prowadzona jest sekcja główna (**symbol G**) i sekcja dodatkowa księgi hodowlanej (**symbol W**).

Sekcja główna księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej prowadzona jest z podziałem na następujące klasy, wyodrębnione ze względu na płeć i kierunek użytkowania:

- 1) klasę samic prowadzoną dla krów zwaną dalej **sekcją główną księgi krów (G)**, która dzieli się ze względu na kierunek użytkowania na:
 - **klasę mleczną (G)** prowadzoną dla krów użytkowanych w kierunku produkcji mleka,
 - **klasę mięsną (Gm)** prowadzoną dla krów użytkowanych w kierunku produkcji mięsa;
- 2) klasę buhajów, zwaną dalej **sekcją główną księgi buhajów (G)**.

W sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej prowadzona jest również osobna klasa zwana **klasą niezgodną fenotypowo (Gnf)**, do której wpisywane są zwierzęta (samice i samce) spełniające jedynie wymagania rodowodowe. Zwierzęta z klasy niezgodnej fenotypowo (Gnf) nie będą rekomendowane do wykorzystania w dalszej hodowli.

Dla samic rasy białogrzbietej w okresie odtworzenia rasy, które nie spełniają wymogów wpisu do sekcji głównej księgi hodowlanej prowadzona jest również sekcja dodatkowa księgi

hodowlanej, zwana dalej **sekcją dodatkową krów (W)**, która ze względu na kierunek ich użytkowania, jest podzielona na:

- sekcję dodatkową w klasie mlecznej dla krów użytkowanych w kierunku produkcji mleka **(W)**,
- sekcją dodatkową w klasie mięsnej dla krów użytkowanych w kierunku produkcji mięsa **(Wm)**

WARUNKI WPISU DO SEKCJI GŁÓWNEJ KSIĘGI (G):

A. Klasa bydła rasy białogrzbietej użytkowanego w kierunku produkcji mleka

Krowy

Do sekcji głównej księgi krów (G) wpisywane są krowy rasy białogrzbietej które:

- 1) są poddane ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) zostały uznane za zgodne z wzorcem rasy białogrzbietej;
- 4) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej lub zostały uznane za założycielki rasy na podstawie odstępstwa, o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012.

B. Klasa bydła rasy białogrzbietej użytkowanego w kierunku produkcji mięsa

Krowy

Do sekcji głównej księgi krów (G) wpisywane są krowy rasy białogrzbietej które:

- 1) są poddane ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) zostały uznane za zgodne z wzorcem rasy białogrzbietej;
- 4) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej lub zostały uznane za założycielki rasy na podstawie odstępstwa, o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012.

Warunki wpisu buhajów do sekcji głównej księgi buhajów (G)

Do sekcji głównej księgi buhajów (G) wpisywane są buhaje rasy białogrzbietej które:

- 1) urodziły się w stadach lub w trakcie wpisu do księgi hodowlanej znajdują się w stadach poddanych ocenie wartości użytkowej;

- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) zostały uznane za zgodne z wzorcem rasy białogrzbietej
- 4) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej lub zostały uznane za założycieli rasy na podstawie odstępstwa, o którym mowa w art. 19 ust. 2 rozporządzenia 2016/1012;
- 5) których pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania grup krwi lub badania markerów DNA.

Podniesienie statusu potomstwa zwierząt zarejestrowanych w sekcjach dodatkowych poprzez wpisanie do sekcji głównej księgi (G):

- I. Na podstawie Załącznika II Część I Rozdział III ust. 1 do rozporządzenia 2016/1012, do sekcji głównej księgi cieliczek i krów (G) może zostać wpisana: **samica**, która:
 - 1) urodziła się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka lub cech produkcji mięsa lub została objęta taką oceną;
 - 2) została zidentyfikowana zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
 - 3) została uznana za zgodną z wzorcem rasy;
 - 4) pochodzi po ojcu wpisanym do sekcji głównej księgi;
 - 5) jest potomkiem matki wpisanej do sekcji głównej księgi (G) lub sekcji dodatkowej księgi (W), która pochodzi:
 - a) po ojcu i obu dziadkach wpisanych do sekcji głównej księgi (G) dla rasy białogrzbietej;
 - b) po matce i babce ze strony matki wpisanych do sekcji dodatkowej księgi (W) dla rasy białogrzbietej.
- buhaj, który:
 - 1) urodził się w stadzie lub w trakcie wpisu do księgi hodowlanej znajduje się w stadzie objętym oceną wartości użytkowej;
 - 2) został zidentyfikowany zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
 - 3) został uznany za zgodnego z wzorcem rasy;
 - 4) którego pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania markerów DNA;
 - 5) pochodzi po ojcu wpisanym do sekcji głównej księgi;

6) jest potomkiem matki wpisanej do sekcji głównej księgi (G) lub sekcji dodatkowej księgi (W), która pochodzi:

c) po ojcu i obu dziadkach wpisanych do sekcji głównej księgi (G) dla rasy białogrzbietej;

d) po matce i babce ze strony matki wpisanych do sekcji dodatkowej księgi (W) dla rasy białogrzbietej.

II. Na podstawie odstępstwa, o którym mowa w Załączniku II Część 1 Rozdział III ust. 2 do rozporządzenia 2016/1012, do sekcji głównej księgi mogą zostać wpisane:

krowy, które:

1) są poddane ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka lub mięsa;

2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;

3) zostały uznane za zgodne z wzorcem rasy białogrzbietej;

4) pochodzą po rodzicach i dziadkach wpisanych do sekcji głównej lub sekcji dodatkowej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej;

buhaje, które:

1) urodziły się w stadach lub w trakcie wpisu do księgi hodowlanej znajdują się w stadach poddanych ocenie wartości użytkowej;

2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;

3) pochodzą po rodzicach i dziadkach wpisanych do sekcji głównej lub sekcji dodatkowej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej;

4) zostały uznane przez prowadzącego księgę za zwierzęta niezbędne do wykorzystania w rozrodzie w populacji bydła białogrzbiatego uczestniczącej w realizacji programu hodowlanego dla tej populacji bydła;

5) zostały uznane za zgodne z wzorcem rasy;

6) których pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania grup krwi lub badania markerów DNA.

WARUNKI WPISU DO KLASY NIEZGODNEJ FENOTYPOWO (Gnf) SEKCJI GŁÓWNEJ KSIĘGI DLA RASY BIAŁOGRZBIETEJ.

Do klasy niezgodnej fenotypowo (Gnf) sekcji głównej wpisywane są:

I. **Krowy** które pod względem fenotypowym odbiegają od wzorca rasy białogrzbietej i spełniają podstawowe warunki wpisu do sekcji głównej księgi, tj:

- 1) są objęte oceną wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka (Gnf) lub cech produkcji mięsa (Gmnf);
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej;

II. **Buhaje**, które pod względem fenotypowym odbiegają od wzorca rasy białogrzbietej i spełniają podstawowe warunki wpisu do sekcji głównej księgi, tj

- 1) urodziły się w stadach lub w trakcie wpisu do księgi hodowlanej znajdują się w stadach poddanych ocenie wartości użytkowej;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami Unii Europejskiej i ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) posiadają dwa pokolenia przodków wpisanych do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej;
- 4) których pochodzenie zostało potwierdzone za pomocą badania markerów DNA.

WARUNKI WPISU DO SEKCJI DODATKOWEJ KSIĘGI KRÓW RASY

BIAŁOGRZBIETEJ(W):

A. Klasa krów bydła rasy białogrzbietej użytkowanego w kierunku produkcji mleka

Do sekcji dodatkowej klasy mlecznej księgi (W) wpisywane są samice, które:

- 1) są poddane ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mleka;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) w przypadku braku udokumentowanego pochodzenia fenotypowo odpowiadają wzorcowi rasy i których odrębność genetyczna została potwierdzona badaniami genetycznymi, lub
- 4) posiadają znane pochodzenie po rodzicach wpisanych do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej lub ksiąg hodowlanych prowadzonych dla rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej, polskiej czarno-białej, polskiej czerwono-białej i nie posiadają udziału genów innych ras określonego na podstawie dokumentacji hodowlanej i posiadają potwierdzoną badaniami odrębność genetyczną.

B. Klasa krów bydła rasy białogrzbietej użytkowanego w kierunku produkcji mięsa

Do sekcji dodatkowej klasy mięsnej księgi (Wm) wpisywane są samice, które:

- 1) są poddane ocenie wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa;
- 2) zostały zidentyfikowane zgodnie z przepisami ustawy o systemie identyfikacji i rejestracji zwierząt;
- 3) w przypadku braku udokumentowanego pochodzenia fenotypowo odpowiadają wzorcowi rasy i których odrębność genetyczna została potwierdzona badaniami genetycznymi, lub
- 4) posiadają znane pochodzenie po rodzicach wpisanych do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej lub ksiąg hodowlanych prowadzonych dla rasy polskiej holsztyńsko-fryzyjskiej, polskiej czarno-białej, polskiej czerwono-białej i nie posiadają udziału genów innych ras określonego na podstawie dokumentacji hodowlanej i posiadają potwierdzoną badaniami odrębność genetyczną.

TRYB WPISYWANIA DO KSIĘGI HODOWLANEJ DLA RASY BIAŁOGRZBIETEJ

Krowy

1. Typowanie krów do wpisu do odpowiedniej sekcji i klasy księgi hodowlanej jest przeprowadzane na podstawie informacji rodowodowych zawartych w systemie teleinformatycznym SYMLEK, w którym gromadzone są informacje o zwierzętach wpisanych do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbietej oraz po dokonanej ocenie zgodności rasowej przez prowadzącego księgę.
2. Krowy wpisywane są do księgi hodowlanej na wniosek hodowcy.
3. Jednostka prowadząca dokumentację księgi hodowlanej rejestruje wpis krowy do odpowiedniej sekcji i klasy księgi hodowlanej wynikającej z kierunku w jakim użytkowana jest krowa.
4. Hodowca może jednorazowo zdecydować o zmianie kierunku użytkowania krowy z mięsno-mlecznego na mięsny w trakcie pierwszej lub kolejnej laktacji poprzez przeniesienie jej do stada, w którym prowadzona jest ocena wartości użytkowej w zakresie cech produkcji mięsa. Wówczas prowadzący księgę hodowlaną przenosi tę krowę do klasy mięsnej księgi hodowlanej dla bydła białogrzbiatego.
5. Hodowca może jednorazowo zdecydować o zmianie kierunku użytkowania krowy z mięsnego na mięsno-mleczny w trakcie pierwszej lub kolejnej laktacji poprzez przeniesienie jej do stada, w którym prowadzona jest ocena wartości użytkowej

w zakresie cech produkcji mleka. Wówczas prowadzący księgę hodowlaną przenosi tę krowę do klasy mlecznej księgi hodowlanej dla bydła białogrzbiatego.

6. Wpisu krowy do odpowiedniej sekcji i klasy księgi hodowlanej dokonuje osoba uprawniona do wpisywania bydła rasy białogrzbieter do ksiąg hodowlanych, która jest zobowiązana do:
 - 1) oceny zgodności krowy z wzorcem rasowym dla bydła rasy białogrzbieter;
 - 2) pobrania tkanki biologicznej w celu potwierdzenia jej pochodzenia, jeżeli krowa zastała wyznaczona do weryfikacji jej pochodzenia, i wpisania krowy do odpowiedniej sekcji i klasy księgi hodowlanej po otrzymaniu ekspertyzy potwierdzającej pochodzenie krowy po rodzicach wskazanych w dokumentacji hodowlanej;
 - 3) pobrania tkanki biologicznej w celu określenia odrębności genetycznej w przypadku krów nie posiadających udokumentowanego pochodzenia ale fenotypowo odpowiadających wzorcowi rasy białogrzbieter.
 - 4) wystawienia na wniosek hodowcy/posiadacza krowy zaświadczenia potwierdzającego wpis krowy do księgi hodowlanej dla bydła rasy białogrzbieter;
 - 5) rejestracji wpisu krowy do odpowiedniej sekcji i klasy księgi hodowlanej dla bydła rasy białogrzbieter w systemie teleinformatycznym SYMLEK.

Buhaje

1. Typowanie buhajów do wpisu do księgi hodowlanej jest przeprowadzane na podstawie informacji rodowodowych zawartych w systemie teleinformatycznym SYMLEK, w którym gromadzone są informacje o zwierzętach wpisanych do księgi hodowlanej dla rasy białogrzbieter oraz o dokonanej ocenie zgodności rasowej przez prowadzącego księgę.
2. Buhaje wpisuje się do księgi hodowlanej pomiędzy 10 a 18 miesiącem życia buhaja na wniosek hodowcy. W przypadku zgłoszenia buhaja do wpisu w innym terminie indywidualną decyzję o przyjęciu wniosku podejmuje Kierownik zadania „Prowadzenie ksiąg bydła rasy białogrzbieter”.
3. Wpisu buhaja do księgi hodowlanej dokonuje osoba uprawniona do wpisywania bydła rasy białogrzbieter do ksiąg hodowlanych, która jest zobowiązana do:
 - 1) dokonania przeglądu buhajka, oceny zgodności z wzorcem rasowym oraz sporządzenia protokołu z przeglądu buhajka;

- 2) pobrania tkanki biologicznej w celu potwierdzenia jego pochodzenia i wpisania buhaja do księgi po otrzymaniu ekspertyzy potwierdzającej pochodzenie buhaj po rodzicach wskazanych w dokumentacji hodowlanej;
- 3) pobrania tkanki biologicznej w celu określenia odrębności genetycznej w przypadku buhajów nie posiadających udokumentowanego pochodzenia ale fenotypowo odpowiadających wzorcowi rasy białogrzbieter;
- 4) wystawienia na wniosek hodowcy/posiadacza buhaja zaświadczenia potwierdzającego wpis buhaja do ksiąg hodowlanych dla bydła rasy białogrzbieter;
- 5) rejestracji wpisu buhaja do księgi hodowlanej dla bydła rasy białogrzbieter w systemie teleinformatycznym SYMLEK.

X. Świadczenia zootechniczne

Wprowadzanym do handlu czystorasowym zwierzętom rasy białogrzbieter oraz materiałowi biologicznemu pochodzącemu od takich zwierząt muszą towarzyszyć świadectwa zootechniczne zgodne z wzorami określonymi w rozporządzeniu wykonawczym Komisji (UE) 2017/717 z dnia 10 kwietnia 2017 r. *ustanawiającym zasady stosowania rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/1012 w odniesieniu do wzorów formularzy świadectw zootechnicznych dotyczących zwierząt hodowlanych i ich materiału biologicznego wykorzystywanego do rozrodu* wystawione przez związek hodowców uznany na podstawie rozporządzenia 2016/1012.

W przypadku nasienia, komórek jajowych i zarodków pochodzących od zwierząt czystorasowych rasy białogrzbieter pozyskanego, produkowanego, przetwarzanego i przechowywanego w Polsce w centrum pozyskiwania lub przechowywania nasienia lub przez zespół pozyskiwania lub produkcji zarodków zatwierdzony do celów wewnątrzunijnego handlu materiałem biologicznym zgodnie z prawem UE dotyczącym zdrowia zwierząt, na zasadzie odstępstwa, o którym mowa w art. 31 ust.1 rozporządzenia 2016/1012, świadectwa zootechniczne mogą być również wystawiane przez zatwierdzone centrum pozyskiwania lub przechowywania zarodków znajdujące się na liście stanowiącej załącznik do Programu hodowlanego dla bydła rasy białogrzbieter, na podstawie informacji o dawcach materiału biologicznego zawartych w aktualnych świadectwach zootechnicznych wystawionych przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie.

Świadectwa zootechniczne dla zwierząt czystorasowych wpisanych do księgi hodowlanej rasy białogrzbieter wydawane są przez Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie na wniosek

hodowcy/posiadacza zwierzęcia. Świadectwa zootechniczne wydawane są na podstawie informacji o zwierzętach zawartych w systemie teleinformatycznym SYMLEK prowadzonym przez PFHBiPM. Jako załącznik do świadectwa zootechnicznego stosowany będzie druk „dodatkowe informacje dotyczące zwierzęcia czystorasowego” zawierający 3 pokoleniowy rodowód i wszystkie dostępne informacje dotyczące wartości użytkowej i hodowlanej zwierzęcia i jego przodków.

Dla zwierząt, które nie zostały wpisane do sekcji głównej księgi hodowlanej dla rasy białogrzbieter, na wniosek hodowcy/właściciela zwierzęcia, UP w Lublinie może wystawić świadectwo potwierdzające pochodzenie tego zwierzęcia.

XI. Liczebność populacji uczestniczącej w realizacji programu hodowlanego bydła rasy białogrzbieter

W realizacji programu hodowlanego dla rasy białogrzbieter uczestniczy wystarczająco liczna populacja zwierząt tej rasy, która pozwala na realizację tego programu. Na dzień 31 grudnia 2018 r. do księgi hodowlanej wpisanych było 629 krów oraz 13 buhajów rasy białogrzbieter.

Przeciętna liczba krów rasy białogrzbieter w 2018 roku w stadach objętych oceną wartości użytkowej wynosiła 728 sztuk, o średniej wydajności – 3 962 kg mleka, 162 kg tłuszczu przy 4,09%, 132 kg białka przy 3,32%. W programie hodowlanym dla rasy białogrzbieter w 2017 roku uczestniczyło 115 stad.

**Wykaz centów produkcji lub przechowywania nasienia
uprawnionych do wydawania świadectw zootechnicznych dla nasienia buhajów rasy
białogrzbietej wprowadzanego do obrotu**

1. Stacja Hodowli i Unasienniania Zwierząt Sp. z o.o. w Bydgoszczy, ul. Zamczysko 9a, 85-868 Bydgoszcz.
2. Małopolskie Centrum Biotechniki Sp. z o.o. w Krasnem, 36-007 Krasne k/Rzeszowa.
3. Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu zwierząt Sp. z o.o. w Łowiczu, ul. Topolowa 49, 99-400 Łowicz.
4. Wielkopolskie Centrum Hodowli i Rozrodu i Hodowli Zwierząt w Poznaniu zs. w Tulcach Sp. z o.o., ul. Poznańska 13, 63-004 Tulce.
5. Przedsiębiorstwo Hodowlane KONRAD Krzysztof Przeździecki, ul. Poligonowa 28c, 18-400 Łomża.
6. CenterGen Sp. z o.o., ul. Magazynowa 11A, 99-400 Łowicz.
7. Alta Polska Sp. z o.o., ul. Katarzynów 3, 99-400 Łowicz.
8. INSEMICA Roman Skrzypek, Bucz, ul. Boszkowaka 9, 64-234 Przemęt.
9. Instytut Zootechniki PIB w Krakowie ul. Krakowska 1, 32-083 Balice